

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

1. **Kurallı Cümle:** Yüklemi sonda olan cümledir.

Örnek: Bugün sabah erken uyandım.

2. **Devrik Cümle:** Yüklemi sonda olmayan cümledir.

Örnek: Bilmiyorum hakkımda ne düşündüğünü.

3. **Eksiltili Cümle:** Yüklemi olmayan, eksik bırakılan kısmın okuyucunun yorumuna bırakıldığı cümlelerdir.

Örnek: Dün bana öyle bir söz söyledi ki ...

Aşağıdaki cümleleri yüklemine göre inceleyiniz.

		Kurallı	Devrik	Eksiltili
1.	Küçük çocuk odasında mışıl mışıl uyuyordu.			
2.	Tüm bildiklerini bana söylemedi gibi.			
3.	Uzun süre böyle sessiz kalmaya devam edecek misin?			
4.	Harman yel ile düğün el ile			
5.	Biraz daha sabırlı olursan sıra sana da gelecek.			
6.	Tam da ona olayı anlatacaktım ki			
7.	Ben daha on yaşındayken öğrendim keman çalmayı			
8.	Ona ikna etmek için epeydir dil döküyordum ama			
9.	Meğer çocuk kapıyı dinliyormuş kimseye belli etmeden			
10.	Az önce uçağımın rötar yaptığı mesajını aldım.			
11.	Dün akşam evimizin kapısı çalındı birkaç kez.			
12.	Herkeste bir sevinç, bir heyecan			
13.	Ağaçlardaki son yaprak da düştüğünde artık kış gelmiştir.			
14.	Ne güzel günlerdi üniversitede yıllarımız.			

Yüklemi sonda olan cümlelere kurallı, yüklemi sonda olmayan cümlelere de devrik cümle denir.

Bu bilgilere göre aşağıdaki cümlelerin hangisi yüklemine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Kar yüzünden yolda uzun araç kuyruğu oluşmuştu.
B) Tüm mahalleli olay yerinde akın etti haberi duyunca.
C) Yıllarca bu zorluğa nasıl katlandı bir türlü aklım almıyor.
D) Onlar için hazırladığımız sürprizden hiçbirinin haberi yoktu.

"Peki, neden söylemedin sen bana kırıldığını." cümlesinin yüklemi "söylemedin" sözcüğüdür ve sonda değildir. Yüklemi sonda olmayan cümlelere devrik cümle denir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yüklemine türü bakımından yukarıdaki cümle ile özdeştir?

- A) Uzun süredir canım memleketimden uzaktayım.
B) Henüz ilk baskısı olmasına rağmen kitap beklenenden çok sattı.
C) Buraların seyrine doyum olmaz kar yağınca.
D) Çocuklar meraklı gözlerle kendileri için alınan oyuncakları bekliyorlardı.

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

1. **Fiil Cümlesi:** Yüklemi çekimli fiilden oluşan cümledir.

- Kar nedeniyle maç haftaya iptal edildi.
- Uzun uğraşlar sonucunda çalışmayı nihayet tamamladım.

2. **İsim Cümlesi:** Yüklemi ek fiil almış isimden oluşan cümlelerdir.

- Bugün hava düne göre daha soğuktu.
- Severe okuduğum en iyi kitap buydu.

Not: Yüklemde fiilimsi olan cümle isim cümlesidir.

Örnek: Amacım iyi bir iş bulmaktı. (isim fiil)
yüklem

Aşağıdaki cümlelerin türünü karşısındaki kutucuğa işaretleyiniz.

CÜMLELER	İsim cümlesi	Fiil cümlesi
1. Herkes uyuyorken ben yavaşça evden çıktım.	☐	☐
2. Söylediğim zamanda ödeme yapamadığım için üzgünüm.	☐	☐
3. Ortalıkta büyütülecek derecede önemli bir sorun yoktu.	☐	☐
4. İnsanın geçmişi çoğu zaman onu gölge gibi takip eder.	☐	☐
5. Uzaktan bakınca burası cennet bir bahçeydi.	☐	☐
6. Bu havada sokağa çıkmasan daha iyi edersin.	☐	☐
7. Çocuk, ortalıkta bir neden yokken birden bağırmaya başladı.	☐	☐
8. Kitap okumadan sınavda başarılı olmak gerçekten zor.	☐	☐
9. Yaşlı kadın ağır ağır yürüyerek yanımıza kadar geldi.	☐	☐
10. Her insanın isteği mutlu bir hayat sürmektir.	☐	☐
11. Yaşı genç olmasına rağmen saçları sıkıntıdan bembeyazdı.	☐	☐

(I) Yunusların kırkı aşkın türü vardır. (II) Çoğu denizlerde, bazıları tatlı su göllerinde ve nehirlerde yaşar. (III) Onlar da yarasalar gibi yönlerini bulmak ve avlanmak adına seslerini kullanırlar. (IV) Yüksek frekanslı seslerinin etrafta bulunan objelere ya da diğer canlılara çarpıp yansması sonucu oluşan ekodan yararlanırlar.

Numaralanmış cümlelerin hangisi yüklem türüne göre diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV

Düzenli kitap okuyan insanların ...

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa yüklem türüne diğerlerinden farklı bir cümle olur.

- A) farklı kültürleri ve insanları tanıma şansı olur.
B) olaylara bakış açısı farklılaşır.
C) hayal gücü diğer insanlardan daha zengindir.
D) hafızaları inanamayacağınız kadar güçlenir.

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

1. **Olumlu Cümle:** Yüklemde bildirilen işin veya durumun yapıldığı, yapılabilir olduğunu anlatan cümlelerdir.

- Başkalarının kusurlarını affetmeliyiz.
- İki gündür aralıksız kar yağıyor.

2. **Olumsuz Cümle:** Yüklemde bildirilen işin veya durumun yapılmadığı veya yapılmasının uygun olmadığı cümlelerdir. "-ma, -me ; -maz, -mez; -değil ; -yok; -sız" gibi sözcükler ve ekler yardımıyla yapılır.

- Hiç kimse beni anlamıyor.
- Bu bahçe çok bakımsız.
- İş böyle yarım bırakamazsın.
- Aradığın şey bende değil.

Uyarı: Bazı cümleler biçimce olumlu olduğu halde anlamca olumsuz olabilir.

Örnek: Kaç gündür ne arayan ne de soran var. (Arayan ve soran yoktur.)

Uyarı: Bazı cümleler olumsuzluk eki almasına rağmen anlamca olumlu olabilir.

Örnek: "Seni anlamıyor değilim." Bu cümle "Seni anlıyorum." anlamı taşıdığı için olumludur.

3. **Soru Cümlesi:** Cevap bekleyen cümlelerdir.

- Saat kaçta geleceksin?
- Burada ne zamandır bekliyordun?
- Akşam yemekte ne var?

Uyarı: Bazı soru cümlelerinde cevap cümleinin içindedir. Böyle cümlelere "sözde soru cümlesi" denir. Amaç soru sormak değil bilineni vurgulamaktır.

- Camı ben mi kırmışım. (İnkâr)
- İnsan, dostlarını hiç üzer mi? (Kınama)
- Biraz yardım eder misiniz? (Rica)

4. **Ünlem Cümlesi:** Korku, sevinç, heyecan, şaşkınlık, acı, acıma gibi duyguları ifade eden cümlelerdir.

- Eyvah, şimdi ne yapacağız!
- Yazık, adam tüm parasını kaybetmiş!

Aşağıdaki cümlelerden olumlu olanlara " + " olumsuz olanlara " - " işareti koyunuz.

Kitap ve defterlerimin hiçbirisi çantamda değildi.

Onu bu haline çok ama çok üzülüyorum.

Aslında her insanın iyi bir tarafı vardır.

Disiplinli şekilde çalışırsan sonunda başarırsın.

Artık bu maçı kaybetme lüksümüz kalmadı.

Dün üst kat komşumuzun evine hırsız girmiş.

Bu kadicık çocuğa insan kızar mı?

Son günlerde keyfim hiç yok.

Benim için söylediklerini duymadım sanma.

Verdiğimiz rahatsızlıktan dolayı özgünüm.

Çocuk akşam ne yemek yedi ne de su içti.

(I) Başarılı olabilmek için mutlaka amacın açık ve net bir tanımının yapılmış olması, kişinin buna inanması gerekir. (II) Amaçlar davranışları başlatır, sonuçlarda bu davranışların etkisiyle elde edilir. (III) Plan, sanıldığı gibi sadece ders çalışma sürelerini planlamak için yapılmaz. (IV) Planın en önemli işlevi aynı zamanda kendinize zaman ayırmaktır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi anlamı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV

Aşağıdaki cümlelerin hangisi olumsuz soru cümlesi değildir?

- A) Doktorun verdiği ilaçları düzenli kullanıyor musun?
B) Onunla konuşsan acaba ikna olur mu?
C) Gördüklerini bana nasıl anlatmazsın sen?
D) Bu soğuk daha kaç saat çalışacaksınız?

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

1. **Tek Yüklemlî Cümle:** Tek yüklemlî olan ve içinde fiilimsi bulunmayan cümlelere denir.

- Son günlerde onu hiç görmedim.
- Okuldaki şiir yarışmasında birinci olmuşum.

2. **İçinde Fiilimsi Bulunan Cümle:** Tek yüklemlî olan ve içinde fiilimsi bulunan cümledir.

- Tanımadığınız kişilerin telefonunu açmayın.
- Bu havada yürümek insana iyi geliyor.

3. **Birden Çok Yüklemlî Cümle:** Birden çok yüklem virgül veya noktalı virgülle sırlanmış cümlelere denir.

- Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- Sakla samanı, gelir zamanı.

4. **Bağlacı Olan Cümle:** Birden çok cümle bağlaçlar yardımıyla bağlanmış cümledir.

- Bugün yorgunum çünkü gece geç yattım.
- Seninle gelirim ama eve geç kalmayalım.

Aşağıdaki cümlelerin yapısını belirleyip alttaki kutucuğun içine cümlelerin numarasını yazınız.

1. İnsan hayatta her gün yeni bir şeyler öğreniyor.
2. Herkesle aynı şeyi düşünmek zorunda değiliz.
3. Acele edince çantamı masanın üzerinde unutmuşum.
4. En çok sevdiğim iki çiçek, karanfil ve güldür.
5. Buraya en son ne zaman geldik hatırlamıyorum.
6. Aşırı yağmur yüzünden bütün evleri su bastı.
7. Yarışmayı kazanana bisiklet hediye edilecekti.
8. Sokağın sonundaki o tarihi bina dün yıkıldı.
9. Pencerenin kenarında koltuğa oturup çevreyi izledik.
10. Yaptığın yanlışlar yüzünden hiç dostun kalmadı.
11. O yaşına rağmen hâlâ zevkle çalışmasına hayranım.
12. Ders arasında bir saat kadar oyun oynadık.
13. Kıyafetleri yüksek derecede yıkamamalısn.
14. Aşağı indiğimde herkes çoktan evine dağılmıştı.

Tek Yüklemlî Cümle

Birden Çok Yüklemlî Cümle

Aşağıdaki cümleleri yapısı bakımından inceleyip uygun olan yere "✓" işareti koyunuz.

		Tek yüklemlî	Fiilimsili	Birden çok yüklemlî	Bağlacı
1.	Davette hangi kıyafeti giyeceğime henüz karar veremedim.				
2.	Seni sürekli uyarıyorum ama sen hiç anlamıyorsun.				
3.	Babaannemin kucağına oturur, yüzünü cimciklerdim.				
4.	Yağmurdan sonra çıkan gökkuşağı gerçekten harikaydı.				
5.	Bugün öyle yorgunum ki akşam erkenden uyuyacağım.				
6.	Mehmet kendi halinde, içine kapanık bir çocuktur.				
7.	Hiçbir zaman insanların seni üzmesine izin verme.				
8.	Uzun süredir arıyorum fakat telefonumu nedense açmıyor.				
9.	Bu yıl kış erken geldi, babamla mont almaya gittik.				
10.	Kahvaltıda peynir, yumurta ve sucuk yedik.				
11.	Üniversiteyi kazandığını öğrenince sevinçten havalara uçtu.				
12.	Adam çocuğa dil döküyor, onu ikna etmeye çalışıyordu.				
13.	Yol boyunca yanımdaki adam sürekli konuştu.				
14.	Öğretmen olmak çocukluktan beri hayalimdi.				
15.	Sen çağırdın da biz hiç gelmez miyiz?				

Aşağıdaki cümleleri yapıları bakımından inceleyip önündeki boşluğa işaret koyunuz.

Onun bu haline üzülüyorum ama yapabileceğim bir şey yok.	Birden Çok Yüklemlili Cümle	Bağlacı Olan Cümle
İnsan bazı şeylerin değerini kaybedince anlıyor.	Tek Yüklemlili Cümle	İçinde Fiilimsi Olan Cümle
Seni ancak akşam yemeğinden sonra arayabilirim.	Tek Yüklemlili Cümle	Bağlacı Olan Cümle
Onun bu haline üzülüyorum ama yapabileceğim bir şey yok.	Birden Çok Yüklemlili Cümle	Bağlacı Olan Cümle
Dedem sabahları erken kalkar, bize sıcak sıcak ekmek alırdı.	Tek Yüklemlili Cümle	Birden Çok Yüklemlili Cümle
Kırtasiyeden ban iki kalem, bir silgi bir de kalemıraş almışlar.	Birden Çok Yüklemlili Cümle	İçinde Fiilimsi Olan Cümle
Sana söylemedim çünkü bana kızacağından korktum.	Bağlacı Olan Cümle	Tek Yüklemlili Cümle
Artık çevremizde güler yüzlü insanlara pek rastlamıyoruz.	İçinde Fiilimsi Olan Cümle	Tek Yüklemlili Cümle

Fiil cümlesi, yüklemi fiil olan cümlelerdir. Örneğin, " Bir haftadır devam eden çalışmam bugün bitti" cümlesinde " bitti " yüklemi fiil olduğu için bu cümle fiil cümlesidir.

Buna göre;

- Senin planlı çalışmaya ihtiyacın var.
- Benimle gelmeyi sen de istiyor musun?
- Onu son gördüğümde epey zayıftı.
- Kırdığın insanlarda acilen özür dilemelisin

Numaralanmış cümlelerden hangileri fiil cümlesidir?

- A) I ve II B) I ve III
B) II ve IV D) III ve IV

Cem	Daha seninle yapılacak çok işimiz var.	Kurallı isim cümlesi
Gül	Gözyaşlarıma hakim olamadım çocuğun yaşadıklarını duyunca.	Devrik fiil cümlesi
Nil	Birçok kişi anlamaz müziğin insan için faydalarını.	Devrik isim cümlesi
Atınç	Annem, görülmemiş güzellikte bir sofraya hazırlamıştı.	Kurallı fiil cümlesi

Yukarıdaki öğrencilerin hangisi yanlış bir değerlendirme yapmıştır?

- A) Cem B) Gül C) Nil D) Atınç

Tek bir yüklemi olup içinde fiilimsi bulunmayan cümlelere "Tek Yüklemlili Cümle" denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisi tek yüklemlili cümle değildir?

- A) Koşar adım yanıma geldi, eğilip kulağıma bir şeyler fısıldadı.
B) Aralarındaki koyu sohbet, herkesin dikkatini çekmişti.
C) Babasını karşısında görünce bir anda neye uğradığını şaşırıldı.
D) Okuldaki futbol turnuvasına ben de katılacağım.

Evden az önce çıktı, birazdan sizin yanınıza varır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi yapısı yönüyle bu cümleyle özdeşir?

- A) Çok dil döktüm ama onu bir türlü ikna edemedim.
B) Adam saatine baktı, yanındakilere vaktin geç olduğunu işaret etti.
C) Derin bir nefes aldı ve kapının küçük tokmağını çevirdi.
D) Bir köşede ayakları süslü bir masa, bir divan ve ona uygun minderli koltuklar vardı.